

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Ovo poglavlje, kao i predhodno i sledeća, obuhvata članke koje smo objavljivali u dužem vremenskom periodu. Ipak, za razliku od predhodnih, oblast autoimuniteta se kasnije počela da izučava kod nas. Prvi naši radovi bili su posvećeni Hashimoto tireoiditisu, početkom osamdesetih godina. Prve radove o autoimunitetu u Bazedovljevoj bolesti objavili smo na Evropskom kongresu u Nemačkoj, 1986 godine. Pokušaćemo da odgovorimo na pitanja: šta je od uradjenog bilo aktuelno; šta je prevaziđeno; šta je ostalo do danas kao praktično; koje su opservacije bile tačne a koje pogrešne. Najzad, šta dalje.

Pošto je ovo oblast koja se razvija, još gotovo ništa nije za prepuštanje istoriji.

Sve što smo radili, izlagali i publikovali aktuelno je i danas. Iz ove oblasti je odbranjena jedna doktorska disertacija, desetak radova saopšteno na inostranim naučnim sastancima, publikovano je par radova u međunarodnim časopisima, napisana posebna monografija, održano par predavanja po pozivu u inostranstvu, korišćena je za pristupno predavanje u Akademiji medicinskih nauka jednog od nas itd. Zahvaljujući radu na tom polju uspostavljena je saradnja sa velikim tireološkim kućama u Japanu, Nemačkoj i Grčkoj itd.

Šta dalje? Možda je čudno što o oblasti u kojoj imamo najviše iskustva, imamo najmanje predloga za dalji rad. Tu metodologiju u našoj zemlji poznaje i koristi vrlo mali broj stručnjaka, kontinuirano praktično niko sem nas. U takvoj atmosferi čini se najvećim zadatkom raditi na promovisanju korišćenja metode određivanja TRAb. Mada je relativno teško objasniti, ovo je do sada bio prilično jalov posao. Delimično je i razumljivo zašto: određivanje tireoidnih hormona je široko upotrebljavana (i zloupotrebljavana) oblast – najrazličitije, često i vrlo loše metode dostupne su mnogim državnim i privatnim institucijama. Sa tim nalazima iskustva su stekli brojni lekari koji se bave tireoidnom patologijom a i mnogi koji se ne bave njom, smatraju da znaju o tome. Tireoidologe verovatno najviše ozlojedi kada neko od »amatera« (specijalisti drugih specijalnosti) napiše da treba odrediti T_3 i T_4 (umesto da se traži ispitivanje tireoidne funkcije). Da li bi se i mnogi tireoidolozi osećali kao amateri ako traže određivanje autoantitela u imunogenoj hipertireozii?

Van naše sive svakidašnjice, na spoljašnjem planu ima šta da se radi. U očekivanju smo produkcije novih tehnika (»obeležena« TRAb umesto TSH u radioreceptorskom testu, hemiluminestentni receptorski test umesto radioreceptorskog itd). Radićemo dalje i na kliničko-laboratorijskoj korelaciji, koristićemo praktične prednosti za bolje razumevanje a time i lečenje autoimune hipertireoze itd. Najzad, za sada neostvorena želja: povezati ove tako dobro poznate markere humoralnog imuniteta sa celularnim, od koga sve počinje a tako se malo zna i primenjuje, ili čak sa genetskim znanjima, gde je primarni ključ ovoga što smo do sada saznali.